

Doordacht ontkoppelen

Auteur(s):

Laurens Jan Brinkhorst, Pieter van Geel, Peter Nijkamp

Verschenen in:

ESB, 90e jaargang, nr. 4461, pagina D1, 2 juni 2005

Rubriek:

Ten geleide

Trefwoord(en):

Milieu en economie. Ongeveer een generatie geleden was deze relatie in de ogen van velen zeker niet vanzelfsprekend. De expliciete aandacht van economen voor het milieu behoefde op z'n minst verdediging. Het milieu werd veelal als een esoterisch goed beschouwd, waarover de sporadische beschouwingen slechts in de periferie van de economische wetenschap waren te vinden. Het begrip 'extern effect' moest in de jaren zestig uit de oude handboeken van Marshall en Pigou worden opgediept om milieuproblemen te kunnen zien als een vorm van marktfalen die overheidsinterventie rechtvaardigt.

In de huidige economische wetenschap en het actuele beleid hebben vragen over milieu, natuur en natuurlijke hulpbronnen een volwaardige plaats gekregen. Natuurlijk, milieugebruik is vaak niet (volledig) geprijsd, wat zowel de economische analyse van milieuproblemen als de beleidsmatige oplossingen complex maakt. Algemeen aanvaard is echter dat de vervuiling van lucht, water en bodem, de afnemende soortenrijkdom en klimaatverandering óók economische problemen zijn. De aandacht richt zich dan ook op de vraag *hoe* met de ongeprijsde schaarste is om te gaan, zowel in de wetenschap als in het beleid.

In de wetenschap zijn verschillende doorbraken totstandgekomen. Een voorbeeld hiervan is de contingent *valuation methode*, waarmee op basis van gedachte-experimenten en enquêtetekniken de betalingsbereidheid onder de bevolking voor goed omschreven milieukwaliteiten in kaart wordt gebracht. Deze en andere technieken helpen antwoord te geven op de vraag wat natuur en milieu ons waard is. De oorspronkelijke verlegenheid onder economen met deze vraag is mede dankzij de wetenschappelijke vorderingen veranderd in een bewustzijn dat de oplossing van milieuvraagstukken en het creëren van draagvlak daarvoor moderne economische onderzoekstechnieken vergt.

Bij het oplossen van milieuvraagstukken worden dan ook diverse nieuwe beleidsinstrumenten ingezet die ondermeer ontleend zijn aan gedegen economisch onderzoek. Het instrument van de verhandelbare emissierechten, zoals dat nu wordt ingezet om de uitstoot van CO₂ en NO_x te begrenzen, is een recent voorbeeld. Van oudere datum is het instrument van de maatschappelijke kosten-batenanalyse, waarmee de consequenties van ingrepen in natuur en landschap systematisch kunnen worden doordacht.

Ook in de actuele beleidsdiscussies is aandacht voor milieubeleid. Zo wordt een duurzamere economische groei onder andere gestimuleerd door aanscherping van de miliewet en -regelgeving, een groener belastingstelsel en stimulering van de productie van duurzame energie.

Echter, in het licht van de laagconjunctuur, de achterblijvende economische groei en de zorg om de vergrijzing lijkt er momenteel minder ruimte voor milieubeleid. Veel aandacht gaat uit naar versterking van de economische structuur door verhoging van de groei van de arbeidsproductiviteit en de participatiegraad. Voortgaande productiegroei moet op termijn de welvaart veilig stellen, zo is de redenering, waarvoor de economische structuur nu moet worden aangepast. Maar de uitputting van natuurlijke hulpbronnen, de snelle klimaatverandering en de afnemende biodiversiteit zijn problemen die evenzeer grote bedreigingen voor de toekomstige welvaart vormen. De spanning zit dan ook in het ontkoppelen van productiegroei en milieudruk.

Voor de vormgeving van het huidige milieubeleid dat bijdraagt aan ontkoppeling, kan een beroep worden gedaan op een solide infrastructuur van milieu-economische kennis. Daardoor is in ons land een ruime mate van fundamentele én operationele kennis voorhanden, waardoor ruimtelijk, economisch en milieubeleid niet zijn gebaseerd op vermoedens en aannames, maar op wetenschappelijk onderbouwde inzichten.

Deze milieu-economische kennisinfrastructuur heeft door het in 1996 gestarte NWO-Stimuleringsprogramma Milieu & Economie een krachtige impuls gekregen. NWO en de ministeries van EZ, VROM, LNV, BuZa en OC&W stelden met het oog op toekomstige kennisbehoeften gezamenlijk het budget beschikbaar. Nu blijkt hoe vooruitziend het was om dit onderzoeksinitiatief te entameren. Uiteraard hebben strategische uitdagingen zoals ontkoppeling als oriëntatiepunt gediend voor de vormgeving van het onderzoeksprogramma. Het maakt thans noodzakelijke beleidsafwegingen transparanter, waardoor beleidsdiscussies zich kunnen richten op de kern van de zaak: de versterking van de economische structuur in combinatie met een effectief en efficiënt vormgegeven milieubeleid. De vragen die daarin centraal staan, zijn ook leidend voor de navolgende bladzijden. Kan productiegroei worden gerealiseerd binnen de grenzen van de ecologische draagkracht? Is een slimme combinatie van gedragsverandering, institutionele aanpassing en technologische verandering te realiseren die het antagonisme tussen 'groei en milieu' doet verdwijnen? Is het open karakter van de Nederlandse economie daarvoor een hindernis of juist een kans? En zijn Nederlandse bedrijven in staat die hindernissen te overwinnen en de kansen te benutten?

Juist nu Nederland aan de vooravond staat van strategische discussies en noodzakelijke veranderingen op het terrein van innovatie, institutioneel herontwerp van ons politieke en beleidsmatige proces en gedragsveranderingen die onder andere worden geïnduceerd door een vergrijzende bevolking, is het van groot belang dat in dit Stimuleringsprogramma veel kennis over de soms pijnlijke afweging tussen groei en milieu is verworven. De uitdaging is nu om nieuwe wegen te vinden waarmee we productiegroei kunnen ontkoppelen van milieudruk. Aan dit vraagstuk van ontkoppeling is dit themanummer gewijd.

Dossier: Arbeidsproductiviteit in de zorg

F.J. Diets, E.C. Schmieman en F.A.G. den Butter: [Schone groei: productiegroei en milieudruk ontkoppeld](#)

H. Folmer, H. Van der Veen en C. Withagen: [Milieubeleid, concurrentievermogen en locatiegedrag van bedrijven](#)

F.J.G.M. Florax en H.L.F. de Groot: [Meta-analyse als hulpmiddel bij beleidsinstrumentatie](#)

F.A.G. den Butter: [Maak het milieu weer zichtbaar](#)

J.A. Smulders en H.R.J. Vollebergh: [Milieubeleid en innovatie](#)

R. Kemp, F.W. Geels en G.P.J. Verbong: [Innovatie en duurzaamheidstransities](#)

P.A. Boot: [Concreet en Europees](#)

F.J. Dietz en C.A. Hazeu: [Tussen prijsprikkels en institutionele hervorming](#)

N.B.P. Polman: [Contractontwerp voor ontkoppeling](#)

M.G. Bos en C.A. van der Wijst: [Leren door transacties](#)

J.J. Bouma en F.J. Dietz: [Milieu-accountint: interne controle en publieke verantwoording](#)

C.H.T. Vijverberg: [Milieu-accounting en de overheid](#)

C. Oudshoorn en J.H.G. van den Broek: [Fileermes beter dan botte bijl](#)

D.P. van Soest: [De kosten van ontkoppelingsbeleid](#)

M.W. Hofkes en H. Verbruggen: [Milieubeleid voor een mierenhoop](#)

Aart de Zeeuw: [Hoe verder?](#)
